

MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYETEM
DOKTORI ISKOLA
2010

JELENSÉG MINT JELENÉS
AVAGY
A LÁTHATATLAN ÁBRÁZOLHATÓSÁGA

DLA ÉRTEKEZÉS
KEREZSI NEMERE

TÉMAVEZETŐ: DR. HABIL, DLA JOVÁNOVICS GYÖRGY
KONZULENSEK: DR. KOVÁCS KÁZMÉR
TURAI HEDVIG PHD

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezető	3
Függőleges termő	8
II. <i>Halo phenomena</i> - a lebegő jégkristályok fényrajzáról	15
A <i>cirrus</i> okról	16
Észlelés	18
A jelenség kialakulása	18
III. Szimuláció	24
<i>Halo phenomena</i> és szivárvány	25
Szövetség	26
<i>Halo phenomena</i> mint pecsét a Szövetségen	27
A másként látásról	27
Türelművegek vagy menyasszony és vőlegénydobozok	29
IV. Jelenség és képalkotás	31
<i>Anima Hominis</i> - az emberi lélek ábrázolhatóságáról	37
Az <i>Anima Hominis</i> metszet és a Megváltó „nem emberi kéz alkotta” ikonjának párhuzama	39
V. A <i>halo</i> jelenségek és a moldvai kolostorfestészet összefüggései	44
A Színeváltozás dramaturgiája	45
A Mennyei létra	49
A kör négyszögesítése	53
A Voronez-i Utolsó Ítélet	54
Bibliográfia	60
Köszönet	63
Curriculum Vitae	64

„A nem objektív bölcsességet szerető ember saját tapasztalatából indul ki, saját tapasztalata pedig nem más, mint ő maga” - /Emil Cioran/¹

I. BEVEZETŐ

A természeti képződmények közül léptéküknél és más tulajdonságaiknál fogva számomra a felhők a legalkalmasabbak a változás megjelenítésére. Az általuk keltett illúzió, ahogyan a semmiből elő- majd eltűnnek, teszi őket a múlandóság metaforájává. Gyerekkori asszociációs játék a felhőnézés, a tömegek folyamatosan változó áramlásába való látás gyakorlata. Az út, amit értekezésemben és alkotótevékenységem során bejárom a gyásztól a fényjelenségekig, fényjelenségektől az ikonográfiai analógiákig vezet. Olyan analógiákig, amelyek a racionálisan megmagyarázhatatlan dolgokat valóságos történésekkel beszélnek el, észlelhető, de manapság ritkának nyilvánított légköroptikai jelenségek segítségével. Eltérő időben találtam olyan eredményekre, melyeket nem az idő, hanem a téma hoz összefüggésbe. Különböző időben létrehozott műveim és szubjektív kutatásaim eredményeit úgy helyezem egymás mellé, hogy a kialakuló kép érzékelhetővé tegye tapasztalataimat. Az általam vizsgált és bemutatásra kerülő jelenségek olvasata legtöbb esetben személyes élmények asszociációs rendszerén alapszik. Művészettel foglalkozó emberként személyes meglátásomnak adok hangot, ezért olvasatom szabad, kötetlen, nem több és nem kevesebb annál, mint ami megfelel képalkotó fantáziámnak. Tisztában vagyok azzal, hogy a következtetések, amelyekre jutottam, nem lehetnek általános érvényűek, mivel azokhoz nem a tudományos logika útján, hanem az intuíció által jutottam el. A jelenségek többszörös tükröződés eredményei. Látom a természetben, majd a látott élmény során, a tapasztalati valóságban megfigyelhetőről asszociálok műalkotásokra, vagy éppen képet alkotok róla. Tehát szándékom szerint azt jelenítem meg, amit az optikai észlelés közvetítésével „lelki szemeimmel” láttam.

Az asszociáció nem csak a kép megértésének egyik lehetséges eszköze, hanem alkotói módszer is. Nem is annyira a képet, mint inkább a valóságot segít megérteni, aminek a kép sokszor „véletlenszerű” része. Kezdetben azokat a képeket értelmeztem, amelyekbe „belebotlottam”, majd a találkozásnak jelentőséget tulajdonítva az asszociáció mentén újabb képeket kerestem, alkottam.²

¹ Michael Jakob: *Gespräch mit Cioran. Aussichten des Denkens*. München, Wilhelm Fink Verlag, 1994. 23.

² „Az ember magányosnak érzi magát a világban, mivel kívül rekedt a természetben, és elveszítette a természet jelenségeivel való érzelmi „tudattalan azonosságát”. A természeti jelenségek lassan elveszítették szimbolikus jelentőségüket. (...) A természettel való kapcsolatát elveszítette, és ezzel együtt elveszett a szimbolikus kapcsolatból fakadó rejtett érzelmi energia is.” Carl Gustav Jung: *Az ember és szimbólumai*, Göncöl Kiadó Kft. Budapest, 2000. 95.

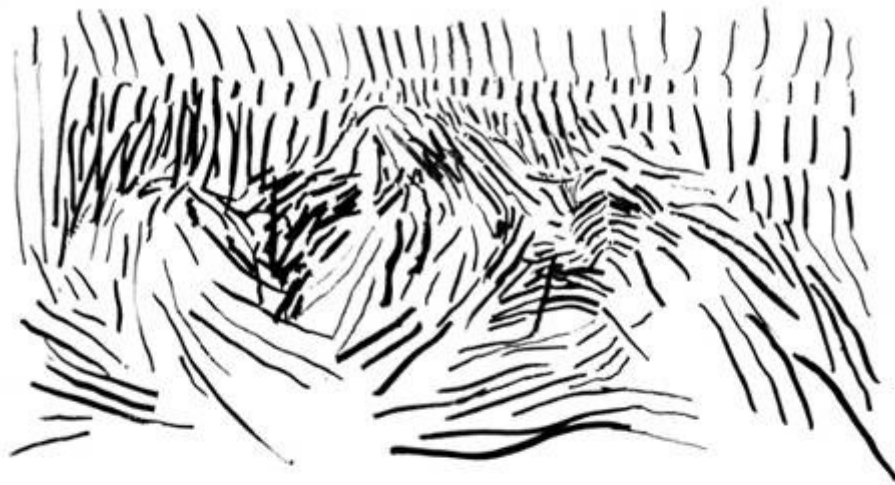
A megérzések, sugallatok eredményei sokszor a vizsgálat tárgyával azonos tartalmat feltételeznek, nem tudományos magyarázatát adják a természetfölötti jelenéseknek, hanem többletjelentést nyújtanak azoknak.

A fényjelenségek fordításában az ikonográfiai jelenségek az átlényegüléssel, a halállal és a feltámadással kapcsolatosak, azaz, ugyanoda érkezem, másként, ahonnan elindultam. Személyes érdeklődésem történetéhez tartozik, hogy katolikus családban nőttem fel. Nagymamám, aki tudatosan készült halálára sohasem mutatva félelmét az elmúlással szemben, vasárnaponként kora reggel templomba vitt. Hat éves lehettem, amikor a számomra megfejthetetlen liturgia alatt a mennyezetet bámulva embereket láttam, felhők szélén ülve írtak, üzentek.

14 éves voltam, amikor a kistestvérem Zalán, 7 évesen 1994. április 2-án, nagypénteken vízbefulladt. Kétségbeesve reméltem, vasárnap feltámad. Nem támadt fel. Ez volt az első halállal kapcsolatos élményem, s hétfőre arra a következtetésre jutottam: nincs Isten. Hogy mégis valami kiderüljön, hogy megértsek valamit, ami megérthető ebben az egyébként mindmáig felfoghatatlan történetben, igyekeztem megvizsgálni a baleset minden apró részletét, objektív, természeti összetevőjét. Így került érdeklődésem középpontjába az „életadó” víz.³

1998 nyarán kint voltam a Sepsiszentgyörgy melletti Nagy pusztán, az év áprilisában halt meg nagyapám, Titi. Az életében róla készített rajzaimmal bármennyire is igyekeztem őt megragadni – elégedetlen voltam; utoljára a ravatalán készítettem néhány vázlatot és fényképfelvételt, félretettem... s akkor ott kint, a Nagy pusztán, a felhőkből egyszer csak kirajzolódott Titi profilja. A megoldás az égen volt. Kézenfekvő: Titi a tájban keresendő. Nagyapám a somlyói hegyről mondta volt, hogy az egy alvó nő, azóta is úgy tekintünk rá. Később készítettem egy olyan litográfiát, amelyen a hegyek és a völgyek vonalai, a táj rajzolja ki nagyapám arcát.

³ A víz három halmazállapotban is fellelhető a természetben: folyékony a talajvíz, a felszíni vizek és az eső; szilárd a hó és a jég; légnemű a vízgőz. A víz vegytiszta állapotában színtelen, szagtalan, íztelen és fényáteresztő. Nemcsak az emberi szervezet, hanem a növény- és állatvilág számára is nélkülözhetetlen elem. A Föld felszínének közel háromnegyedét víz borítja. A víz folyamatos körforgása a természetben három alapvető lépésből áll: a párolgásból, csapadékképződésből és visszafolyásból. Párolgáskor a Nap sugarai melegítik a víz felszínét, ennek hatására az párologni kezd. A vízpárával, gőzcseppekkel teli meleg levegő felfelé száll. A magasság hőmérsékleti viszonyaihoz igazodva a lehűlt levegőben a gőzcseppek újra vízcseppekké alakulnak, szilárd porrészecskék és folyékony vírrészecskék felületét használva kicsapódnak s felhőt alkotnak. Amikor a kicsapódott cseppek olyan nehezzé válnak, hogy már nem tudnak tovább a levegőben maradni, csapadékként hullnak alá. Egy részük elpárolog, a többi a földben szivódik fel. A vízzáró rétegnél gyűlik össze a talajvíz. További utakat keresve forrásként tör a felszínre, majd ér, patak, folyó, folyam lesz, végül pedig a tengerbe ömlik, onnan az óceánba kerül. Felszínre kerülését követően a folyamat kezdődik előlről.

A Cipész - Táj, litográfia, fénykép, 2002

Öcsém halálát követően, rajzait tanulmányozva kapaszkodtam bele a körkeresztbe, melyet nagyapám az örökkévalóság jeleként, Rhoda Kellogg pedig valamennyi ábra archetípusaként értelmezte.⁴ 2003-ban az ábrát Aachenben egy szárnyasoltáron viszontláttam, mint égi tüneményt. Akkor még nem hittem, hogy ember ilyet a természetben láthat. Az aacheni triptichon jobb es bal szárnyán ennek a kis ábrának megfelelő égi jelenség van ábrázolva, egy Hold és Nap *halo* esetében. Innen egy lépés volt mindössze Hildegard von Bingen látomásvilágához eljutni. Megtettem mindent,

⁴ Rhoda Kellogg: *Analyzing Children's Art*. Palo Alto California, The National Press, 1969.

hogy az ábrázolt élményt a magam számára felfedezzem, s először pünkösdkor, Csíksomlyón, a búcsú alkalmával magam is észleltem, és csodaként értelmeztem. A csángó asszonyoktól kérdeztem, mi az, amit látok. Jel, felelték nyugodt természetességgel. Legközelebb húsvétkor észleltem újra, tehát ismét egyházi ünnep alkalmával, hittem, nem lehet véletlen, általa valaki valamit üzenhet. Majd előfordult naptári alkalmaktól függetlenül is, ezek a személyes naptáramban lettek jeles napok. Később aztán megtanultam az észlelését, s egyre gyakrabban megfigyelhettem a jelenséget. A Biblia szerint csak halálunk után ismerhetjük meg Istent, akkor láthatjuk majd *színről színre*, a földi életben csak rejtélyekben és tükör által, homályosan. A *halo phenomena* mint a homályon rajzolódó jelenség alkalmas tükörkép: a fény visszfénye.

Barta Árpád: *Árvíz*, fénykép, 1970

Barta Árpád felvétele az 1970-es árvíz idején, Bácsstelek határában készült, s amióta az eszem tudom, otthonunk falán függ. Feszület a vízben. A képet máshol a következő felirattal láttam: „ha sodor az ár, kapaszkodj a keresztbe”. Zalán vízbe fulladt, rajzai között körkeresztre találtam. A *halo* jelenségek esetében a fény a víz éteri halmazállapotán, felhőn, jégkristályok ezerein rajzol keresztet.

Hogy mások is láthassák, fényképezni kezdtem. A *halo* jelenségeket alkotó valamennyi ív együttállása összetett jelenség (lásd a következő fejezetet), éppen ezért ritka és a mi éghajlatunkon évente mindössze néhány alkalommal figyelhető meg. A jelenség egyes elemeit viszont havonta többször is észlelhettem. Megtanultam felismerni a jelenség kialakulását előidéző feltételeket, szememet nem kímélve eddig

összesen mintegy félezer alkalommal láttam. Bár a személyes tapasztalat során sokat megtudtam a légköroptikai jelenségekről, további kérdések maradtak megválaszolatlanul bennem. Főként a „miért akkor”, „miért ott” kérdése, az észlelő és az észlelt jelenséggel egybeeső történések, véletlen egybeesések foglalkoztatnak leginkább.

Úgy gondolom, a látszólag különálló dolgok ilyen jellegű találkozásainak felismerésével határozhatja meg leginkább az ember saját helyét és szerepét a világban. Azaz, azt kell tudatosítanunk magunkban, hogy ezen véletlen egybeesések létrejöttének helyszíne egyedül saját szemlélődésünk tere: a látszólag különálló dolgok bennünk kapcsolódnak össze. Többször más eseményekkel egy időben észleltem a jelenséget, s ez számomra többletjelentést adott az eseménynek is. Ez történt Polcz Alaine temetésének napján is.⁵

Másik fontos kérdés volt számomra – bár leírásból ismertem a *halo* jelenségek elméletét, nehéz volt megértenem – pontosan mi is zajlik a jégkristályokban, a részecskék hogyan rajzolnak ívet. Ez vezetett a jelenség szimulálásának kísérletéhez, melynek lényeges karakterbeli eltérése a már meglévő, virtuális *halo* szimulátortól az volt, hogy a jégkristályokon belüli fénytörés élményét az ember kezébe véve érthette meg. A szimulációból származó prizmák felhasználásával műveket hoztam létre, melyek egyben a jelenséggel foglalkozó ábrázolások terén egy új fejezetet is nyitnak: a jelenség részecsketermészetére vonatkozó képalkotását. A jelenség képi megjelenítésének keresése szinte a hétköznapi gyakorlatává vált, így figyeltem fel krakkói tartózkodásom során a Wawel-székesegyházban található falképek és a jelenség szerkezete közötti analógiákra. Ezt a gyakorlatot folytattam moldvai utazásom során is a kolostortemplomok falképeinek vizsgálatakor. A környezetemben rejlő hétköznapi csodák felismerése és folyamatban levő feltérképezése olyan életeret teremt számomra, amely feltételezi a szabadság érzését.

⁵ Nem sokkal halálát megelőzően, egy tárgyat ajándékoztam Polcz Alaine-nek. A tárgy a *halo* jelenségek szimulálására létrehozott hexagonális oszlop (férfi) és lap (nő) kristály egyesítése, azaz egy prizmabélyegző volt. Azért ajándékoztam neki, mert férje, Mészöly Miklós elvesztését követően akartam, hogy tudja: létezik olyan ív a felhőn, amelyet ez a kristálykombináció rajzol meg. Temetésének napján, 2007. október 18-án, az időjárásnak érdekes dramaturgiája volt. Fátyolos-napsütéses reggelre ébredtünk, dél körül az égbolton *halo* jelenségre lettem figyelmes. A nagy ív két oldalán két kisebb, érintő ív volt látható (első kép). Ezt én Alaine Miklóssal való találkozásának jeleként értelmeztem. Mire a Farkasréti temetőbe értem, sűrű fellegek sorakoztak. Néhány csepp eső is esett, de az időjárás mintha tartotta volna magát az alkalomhoz. Az elföldelést megelőzendő percekben nem többre, alig néhány másodpercre a felleget átörte a Nap (második kép). Végül megérkezett az ólomszürke hidegfront.

Tehát tevékenységem élhető térkeresésnek tekintendő, illetve e keresés kifejezését célzó törekvésnek.⁶

FÜGGŐLEGES TERMŐ

A nemzeti kontextus számomra többrétű jelenség, mindazon tényezők együttese, amelyek befolyásolják a társadalomba való beilleszkedésem folyamatát. Romániában, az erdélyi magyar kisebbségben születtem, s mára két országnak is állampolgára vagyok. Legkevesebb négy Kárpát-medencei etnikum örökségét hordozom magamban. Meggyőződésem, hogy ezek mind meghatározzák lényemet. Úgy gondolom, ha az egyik etnikum/énem mellett vagy ellen foglalnék állást, a világra való csodálkozás lehetőségeit korlátoznám általa.

A földrajzi területeket az etnikumok időnként az aktuális erőviszonyoknak megfelelően újraosztják, határokkal szabdalják fel s az így létrejövő országokat megpróbálják saját arcukra formálni. Ebben a folyamatban részt vennem ellentétes

⁶ *Pre-Visio, Kísérlet a hiánytér belakására*. Labor, Budapest, 2007. december 7 – 2008. január 11. 3 alkotó – „2 terem” – 1 mű Dabi István M., Hübler János és Kerecsi Nemere kiállítása. A *Pre-Visio* esetünkben téralakítás, melynek folyamán a galéria tere egy közös művé vált. Kamera, vetítő, tükör, szappan és egyéb anyagok, valamint eljárások alkalmazásával a kiállítótér építészeti adottságait értelmeztük újra. Azaz nem a gondolatainkat alakítottuk a helyhez, hanem a hely térbeli adottságait alakítottuk – lehetőségeinkhez mérten – gondolatainkhoz. A *Pre-Visio* téralakítási tett. Az alkotó folyamatok és munkamódszerek egybeolvasztásával értük el azt, hogy egy időben inspiráltuk és hagytuk inspirálni is egymást. A kiállítás időzítése egybeesett a fény születésének idejével. A „pre-visio” terminust a Szentszék 1854-es bullája használja, melyben a Szeplőtelen fogantatás dogmatizálásakor az eredendő bűn szükségszerű átöröklődésének ellentmondását igyekszik feloldani ezzel a kifejezéssel. Mária az eredendő bűntől való megóvás „preservatio” következtében lehetett szeplőtelen, mindez Krisztus tetteinek elővetítése „pre-visio” révén jöhetett létre.

A rendelkezésünkre álló teret a következőképpen módosítottuk: a három helyiség közül a legbelső bejáratát a kiállítás idejére befalaztuk. (Erre a teremre csak a kiállítás záróeseményén derült fény, aznap egy képernyő számára rést vágtunk és azon keresztül rejtettük el a „Nyitott Hölggy” együttes tagjait, akiket az előadás alatt csak a képernyőn lehetett látni. Az előadást követően, a zenekar tagjai távozásukkal fedték fel a résztvevők előtt az addig elfalazott teret.)

A két első terem közötti átjárást megszüntettük. Az ajtót befalaztuk oly módon, hogy helyette kis nyílást hoztunk létre a Giacometti-féle *Kubus* mintájára. Az így létrejött térfeleket csak a nyíláson át szemlélődve vagy külön-külön, az utcáról lehetett megközelíteni (mindkét térfél rendelkezett utcai bejáratral is). Az elkülönített térfelekben, a nyílással szembeeső falakra ajtónagyságú tükröt, a mennyezetre vetítőt, a befalazott ajtónál a „hiánykubus” alá ipari kamerát helyeztünk el. Amit az egyik teremben vett a kamera, azt a másik terem mennyezetéről egy vetítő közvetített a nyílás, a „hiánykubus” falára. Ezáltal a fal mindkét térfélből szemlélve „átlátszó” lett, azaz vetített képét adta annak, ami a másik térfélben éppen zajlott. A látványt tovább fokozta a végtelen tükröződés és a nyíláson áthatoló vetítések tükröződése, valamint a kamerák-vetítők hurokjátéka. A kiállítótérben mindössze két tárgyat helyeztünk el. A sötétebb térfélben kapott helyet egy fehér szappanból készített tárgy, a világosabb térfélben pedig annak negatívja, melyet a padlóhoz igazodva szürkére festettünk. A szappantárgy előzménye egy diskurzus volt a térről, Giotto *Angyali üdvözlété*ről Szent Annának (Padova, Cappella Scrovegni), Dürer *Melankóliájáról* és a légköroptikáról. A tárgy elkészítéséhez a Magyarországon jól ismert Baba szappant választottuk, mert abban bízunk, hogy a kiállítótérben terjedő illata könnyen vezethet a baba és tiszta fogalmak asszociációjához. A falazásoknál szappanszegőlécekkel jeleztük beavatkozásunkat a térbe. A téralakítás, valamint a tárgyak hexagonális szerkezete egyben analógia is a légköroptikából ismert jégkristályokra és az azokon megfigyelhető sugártörésre.

volna felfogásommal, ezért a nemzeti kontextusról való gondolkodás során a következőképpen határoztam meg tevékenységemet: építsd meg a magad országát!

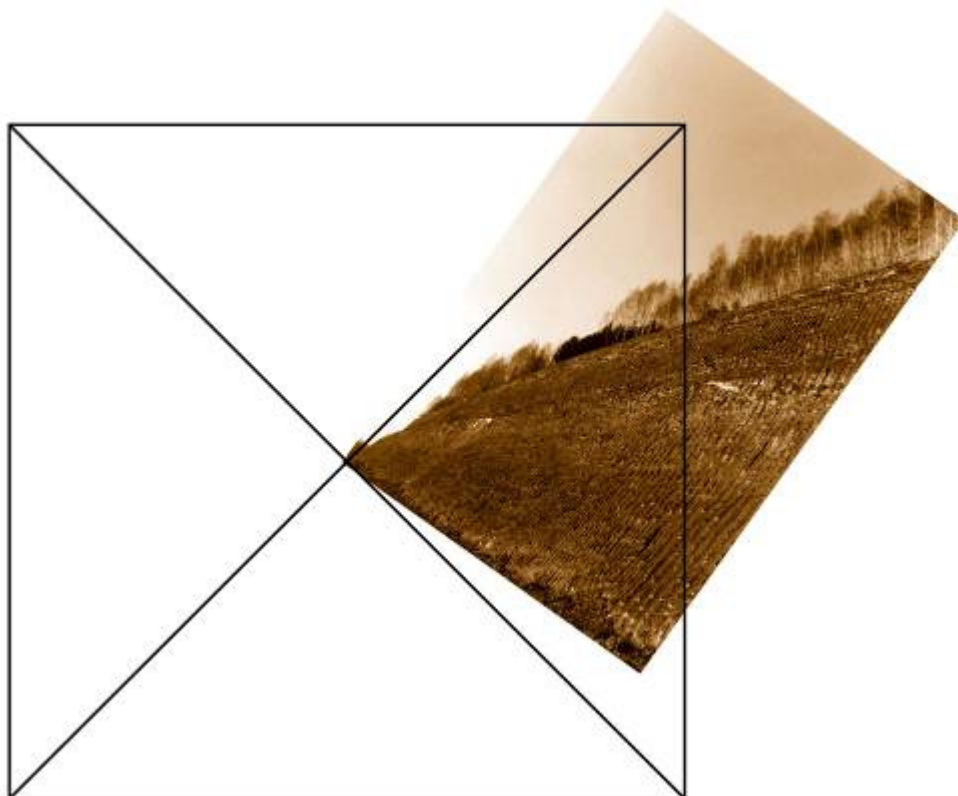

Magyarország és Románia közötti határárkó, a szerző felvétele, 2002

Másrészt, a „hely” előfeltétele a határ, a lehatároltság. A határ lehet anyagi vagy gondolati megnyilvánulása a helynek, mely cserében a lehatárolás értelme. Hely nélkül mi emberek nem tudunk „lakni”, identitásunk egyik alapeleme egy (vagy több) megnevezhető, felismerhető hely. A „magunk országa” metafora. Jóllehet, a valóságnak felfogott világ tulajdonképpen illúziók rendszere, ezeknek az illúzióknak tényleges valóságalapja van akkor is, ha annak (teljes) felismerésére képtelenek vagyunk. E kettősségből ered emberi létünk sajátossága, szépsége, de drámája is. Ezt nem tudomásul venni, csak a „magunk világa” óceánjában létezni ugyanolyan hiba volna, mint szenvedélyesen elmerülni a valóságnak vélt (akár etnikai) problémák pocsolyájában.

A folyamatos ide-oda mozgás határokon keresztül, a belső biztonságérzet és egyensúly megteremtése országokon belül új irányt jelölt ki számomra. Ma a határok többnyire átjárhatóak, számomra is adva van a szabad mozgás lehetősége, viszont ennek feltétele a joggyakorlatban, hogy legkevesebb egy államnak polgára legyek. Nem kérdeztek, még mielőtt öntudatra ébredtem volna már döntöttek: állampolgár leszel. Ezen érdemben változtatni nem tudok és nem is kívánok, viszont tudom: a valóság megélése nem feltételez országhatárt, állampolgárságot – ez identitástudatom alapja.

A *Valakiföldjéről* továbblépve, a szántóföld – az új születésnek talán leglátványosabb bölcsője – vezetett el a *Senkiföldje* gondolat behatóbb vizsgálatához. Meghatározó élményben volt részem, amikor egy külszíni fejtés közelében földcsuszamlás volt és a szántóföld egy darabja vízszintes helyzetből függőlegesbe került. A barázdák az égnek meredtek. A földterület elvesztette korábbi rendeltetését, mely szerint az terem majd rajta, amit szerettünk volna. Az irányítást a véletlen, az alkalmazkodás, a természet törvénye vette át.

Párhuzamosok és összefüggések,⁷ 2003

De megtermett rajta sok hasznos, az elvágyódás forrásából táplálkozó gondolat, amely mind a belső biztonságérzet megerősítését szolgálta.

⁷ A tér megismerésében az első forrás kétségtelenül a tapasztalat. Felmerül a kérdés, mennyire helyesek a tapasztalati úton szerzett geometriai ismereteink? Ha figyelembe vesszük, hogy különböző térélményről hasonló képet is kaphatunk, akkor – úgy gondolom – a tapasztalati úton szerzett geometriai ismereteinket a megfelelő kritikával kell illetnünk. A probléma számomra a párhuzamosság kérdésének felvetésével vált érdekessé. Az euklideszi sík geometriában a párhuzamosság: két vagy több vonal, lap, amely egymástól minden pontjában egyenlő távolságra van. Euklidesz V. axiómáját Bolyai János és Nyikolaj Ivanovics Lobacsevszkij önkényesnek minősítették. Önkényesnek, mert a valóságos tér összefüggéseire viszonyították azt. Mindezt teljesen függetlenül egymástól, a kor gyakorlatának követelésére tették. Az V. axióma a valós tér összefüggéseire viszonyítva bizonyításra szorul, és ez a bizonyítás nem a geometria feladata. Bolyai kifejezte a tapasztalati igazolás szükségességét, ezáltal szétzúzta azt a megcsontosodott felfogást, hogy a térfogalomnak az egyedüli formája az euklideszi lehet. Az euklideszi síkábrázolás valóságmodellje – sík ábra térben – meghatározott nézőpontból szemlélve optikai lehetőséggel bír a párhuzamosok találkozására egy enyészpontban, a térben. Ha erről a tapasztalatunkról készítünk egy újabb modellt, a nem euklideszi tér – a valós térérzékelés hamis ábrájáról- és a két ábrát együtt, egymásra helyezve mutatjuk be (az euklideszi síkábrázolás valóságmodellje – sík ábra térben –, valamint a nem euklideszi tér – a valós térérzékelés hamis ábrája), adott nézőpontból szemlélve azonos vizuális élményben lesz részünk. Az egymásra helyezett ábrák fedni fogják egymást. Az összetartó egyenesek és a párhuzamos egyenesek hasonló rajzolatot adnak. A párhuzamosok vélt és valós találkozási pontja a térben az a pont, amely van, létezik, de a létezéséhez társul egy irracionális jelleg is. Joggal nevezhetem irracionális pontnak, ha arra gondolok, hogy a ponton túli információ létezéséről legfeljebb az adott ábra tükrözése által alkotott kép, tehát megidézve. Az irracionális pont jelöli számomra ama fény-teli közeg optikailag érzékelhető véges határát, amely a szemlélő és a pont között található. Az euklideszi síkábrázolás valóságmodelljét – a sík ábrát térben –, valamint a nem euklideszi tér – a valós térérzékelés hamis ábráját – egymásra helyezve felhasználhatjuk olyan tájékozódási eszközként, amely megidézi a perspektivikus enyészponton túlit is.

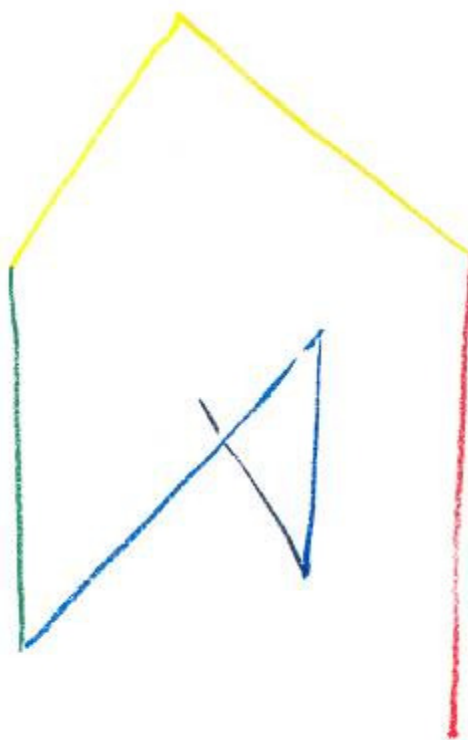
Függőleges termő – Táj. 02 Földfal, 2003

A *Függőleges termő* egy olyan biztonságérzetet teremt, amely feltételezi a szabadság érzését, következésképpen független bármilyen politikai vagy egyéb "földi hatalom" befolyásától. A hely, az országok között húzódó, folyamatosan újrarajzolódó határvonal, a *Senkiföldje* mindig is megvolt, de nem a hétköznapi gyakorlatában volt fontos; felismerése által lett az enyém – ahogyan lehet bárki másé is – bennem volt. Nem tehettem le rajta a lábam, akár erről, akár arról az oldalról próbáltam közelíteni felé. Akkor megépítettem a *Földfalat*. A térből elvett rész és a barázdákat idéző ujjnyomok eredményezték a *Senkiföldjét*. Magassága egyezett az én magasságommal, szélessége pedig ölelésemmel. Elkészülte után az Epreskertbe helyeztem, ahol azóta is áll, és az időjárás viszonyosságoknak kitéve folyamatosan változik. A *Függőleges termő* lemondás a nyomhagyás vélt állandóságáról. Olyan tett eredménye, amely készakarva számol az enyészettel, mivel abban bíztam, ahogyan fokozatosan elporlad az anyagi, jön létre a szellemi. Az országok között húzódó varrat átlépésére cipőt készítettem.

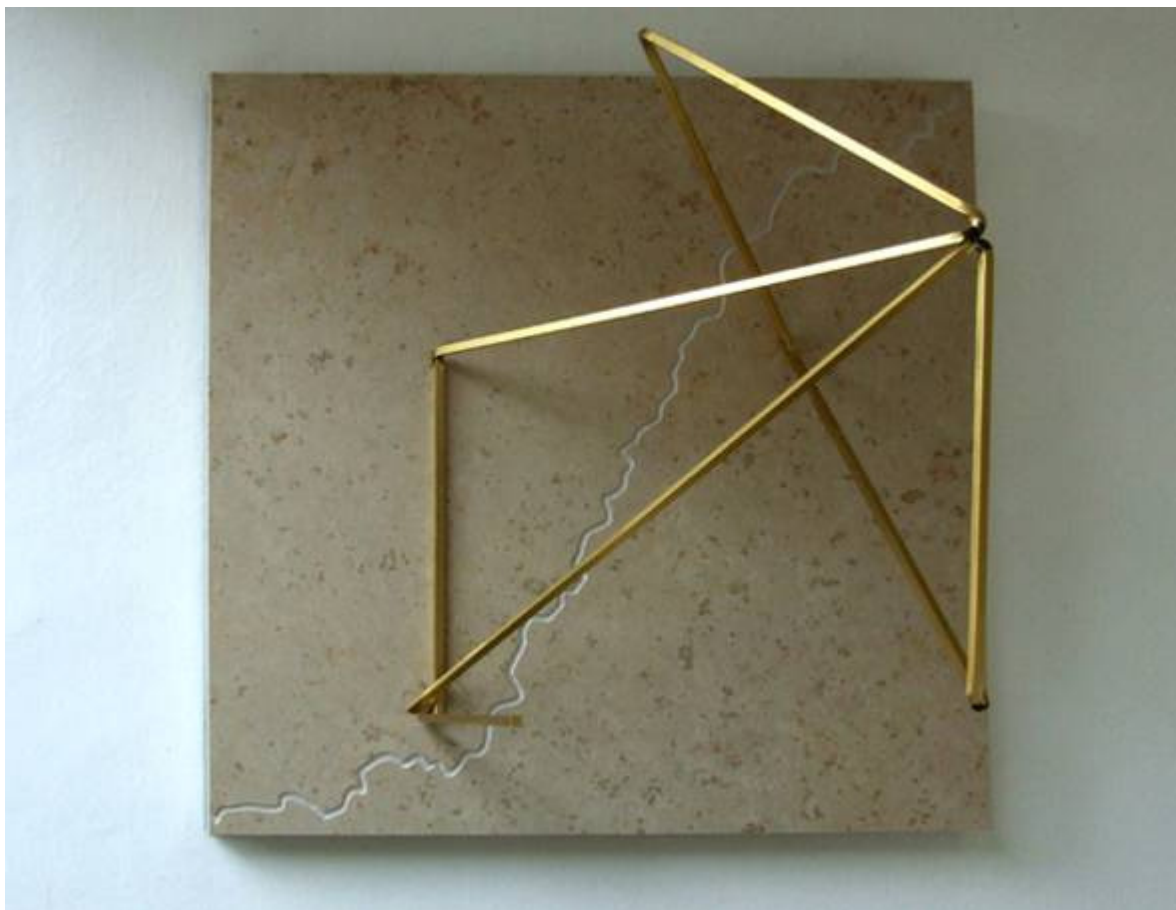

A cipő, 2003

Nagyapám foglalkozása cipész volt, a kirakatába fából faragott cipőket helyezett, amelyek a bőrrel ellentétben jól viselték a tűző napfényt és dacoltak az idővel. Síremlékének kiegészítésére szántam az általam készített bronz hasonmást, majd környezetem intésére, mely szerint féltő, hogy a temetőben könnyedén színesfém tolvajok prédája lesz, letettem elképzelésemről. Később ismertem fel a használhatatlanságában és hordozhatóságában rejlő lehetőségeket, mivel újra a rendeltetését veszített föld gondolatánál találtam magam. A cipő kitűnő alkalmatosságnak bizonyult az átlépésre.

Fény-ház, szitanyomat, 2003

Itthon - Otthon,⁸ mészkő, réz, Balatonfenyves, Zetelaka, 2006

Az élettér megjelölésére *Fény-házat* építettem (variációk a következő feladatra: egyetlen vonal segítségével házat rajzolni), általa megjelenítettem a *Senkiföldjén*, a fény-teli közegben való létet.

⁸ Balatonfenyves testvértelepülése, Zetelaka, Magyarország földrajzi határain túl, Romániában, Erdélyben található. Az emléktáblát a testvértelepülések számára egy-egy példányban készítettem el. A mészkő táblát a két ország közötti határvonal rajza osztja két részre. Fölötte egy vonalból (polírozott sárgaréz) házat rajzoltam, térplasztika a fényvel telített közegben. A *Fény-ház* csak *itthonról* vagy *otthonról*, azaz Balatonfenyvesről Zetelakára vagy fordítva szemlélve nyer értelmet - Ház a határok fölött. Ha fölülről nézzük, elveszti jelentését, ami egyben az országok között húzódó határvonal kritikája is.

Tehát a nemzeti kontextus úgy hat gondolkodásomra és tevékenységemre, hogy a nagytöbbség által keltett és megélt illúzió (ország, határ, zászló⁹) mellé, a természethez hasonlóan, egy párhuzamos illúzió létrehozásán fáradozok, hogy így teremtem meg belső biztonságérzetemet.

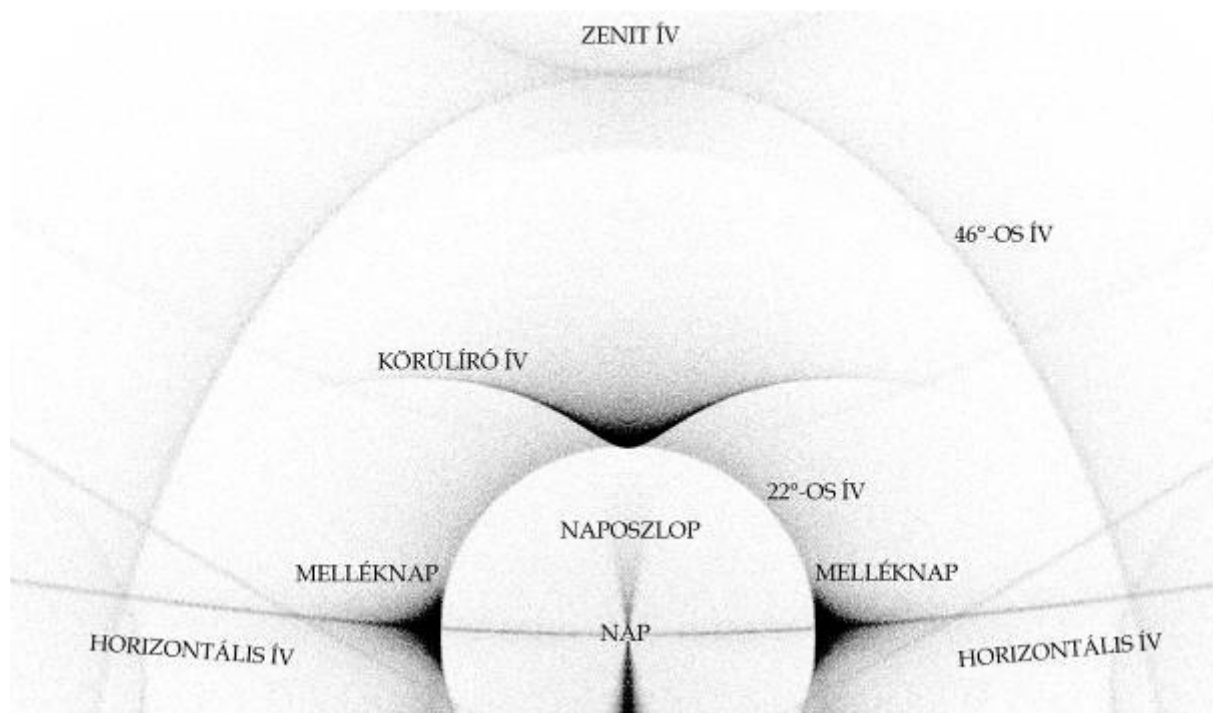
⁹ *Omagh/Omagiu, 2007* – A valóság síkján. Egy népnek zászló kell. Az éppen akkor éppen ott figyelembevételével vállalni és nyilvánosság előtt elkövetni a tettet – ez jelentette számomra a legnagyobb kihívást Észak-Írországban (*ARES – Artist in Residence, Észak-Írország, Omagh/Belfast*). Amikor már nem lehet fölemelni a népek zászlaját, mert a lobogó alatt levő közösséggel nem vállalható a közösség, a zászló megmutatja hőstettét. Zászló hiányában az ember rejtettebb helyeken teremt meg belső biztonságérzetét. Az aranyfüst lapok állaguknál fogva nem képviselnek anyagiakra váltható értéket. Szétesztásuk meghívás a közties terekbe, a fénnel telített közegbe. A légköroptikai jelenségek vizsgálatát is ott folytatom, s mint látjuk: semmi új a Nap alatt – és mégis, minden új a Nap alatt.

Omagiu, fotomontázs, 2007

II. HALO PHENOMENA - A LEBEGŐ JÉGKRISTÁLYOK FÉNYRAJZÁRÓL

Kutatási tevékenységem nem szorítkozik a tudományos kutatásra, a tudományos kérdések megoldása érdekében folytatott vizsgálatra. Magatartásom is eltérő a tudományos kutatómunkát végző szakemberétől, engem ugyanis nem annyira a végeredmény (ha van olyan), mint inkább maga a kutatási folyamat motivál. A tudomány objektív kutatási módszerei nem a valóságra, hanem a természetre irányulnak. A természet hozzáférhető a tudomány számára, a valóság kutatására azonban a tudománynak nincsenek bevált módszerei. Valóság és természet nem egyenlő. Ezt a gondolatot szem előtt tartva programomat a következőképpen határoztam meg: kereső, kutató magatartásomat egy illékony természeti jelenség megismerésére irányítottam, azaz egy olyan légköroptikai káprázat (*halo* jelenségek) feltérképezésére, mely természeti eredetű, de valósága olyannyira feltételezi az észlelést, hogy észlelő nélkül a jelenség nem is létezik. Hogy a jelenség fizikai természetét megérthessem, a szakirodalom olvasása mellett tapasztalati megfigyeléseket is végeztem, melyeket fényképekkel dokumentáltam. A következő fejezetet kísérő képek ennek a tevékenységnek válogatott dokumentumai.

Halo phenomena - a horizont fölötti 10° magasságban levő Nap rajza a *HaloSim3* program szimulációján

A *halo* (ἅλως) görög eredetű szó, jelentése: fényudvar, fénygyűrű. A *phenomena* (φαινόμενα) szintén görög eredetű, jelenséget, látványt, tüneményt jelent. A *halo* jelenség világos, színes fénygyűrű vagy ív főként a Nap vagy a Hold körül, de észlelték már más égitest, fénylő tárgy körül is. Sugártöréses légköroptikai jelenség,

amit a fénysugarak *cirrus* felhők jégkristályain törő fénye hoz létre. Nem azonos a fényudvarral, mely közvetlenül övezi a Napot és a Holdat.

A *halo* jelenségről René Descartes (1596-1650) úgy vélte, hogy a felhők jégkristályaira érkező napsugarak törés utáni fényrajza hozza létre.¹⁰ Edme Mariotte abbé (1620-1684) francia fizikus szintén a légkörben található apró jégkristályokban kereste a jelenség létrejöttének magyarázatát.¹¹ Christiaan Huygens (1629-1695) holland matematikus és csillagász apró cilinderek és gombok jelenlétével magyarázta, de a két első látásra egymásnak ellentmondó elmélet alapján véve ugyanazokat a feltételeket jelöli meg a *halo* jelenség kialakulásához.¹² Majdnem kétszáz évvel később, John Tyndall (1820-1893) ír fizikus próbálta modellezni a levegőben lebegő apró jégkristályok fénytörési jellemzőit. Felismerése, hogy az ég színe a fény szóródásának következménye.¹³ Kolloidoldatokon végzett kísérletekkel sikerült a feltevést igazolnia. A *halo* jelenségek ma is érvényes tudományos magyarázatát végül két osztrák meteorológus, Joseph Pernter (1848-1908) és Felix Exner (1876-1930) 1910-ben megjelent *Meteorologische Optik* című könyve adja.¹⁴

A CIRROSOKRÓL

A légkör 7-12 kilométer magas rétegeiben, sebes légáramlatokban apró, tizedmilliméter nagyságú vagy még kisebb jégkristályok sodródnak. Ezek a jégkristályok alkotják az égbolt kékjén túlnyomóan fehéres színű, vékony, fonalas szerkezetű felhőket, melyeket a meteorológusok latin szaknyelven *cirrus* névvel illetnek. (A latin *cirrus* jelentése: fátyol, hajfűrt, tollpohly.) Ezek a felhők olykor összefüggő, lepelszerű réteget képeznek, melyen keresztül a Nap körvonala elmosódottan látszik, mintha tejüvegen át szemlélnénk.

A felhőt alkotó jégkristályok többnyire hatszögű lapok és hasábos rudak vagy piramidális alakzatúak. A jégkristályok prizmához hasonlóan működnek. A rajtuk

¹⁰ René Descartes: *Discourse on Method, Optics, Geometry and Meteorology*. Ford. Paul J. Olscamp, Indianapolis, Hackett Publishing Company, 2001.

¹¹ Walter Tape: *When Huygens and Mariotte Agree*. In: *Applied Optics*, XLVII/34 (2008) 85-90.

¹² Ibid.

¹³ John Tyndall: *Six Lectures on Light, Delivered in the United States in 1872-1873*. 4. kiadás, London, Longmans, Green and Co, 1906.

Tyndall jelenségnek nevezzük a fény szóródását apró részecskéket tartalmazó közegben, melynek következtében a lebegő részecskék láthatóvá válnak a napsugár által megvilágított gázokban vagy folyadékokban. Például, ha felhőt nézünk Nappal szemben párás időben, akkor a felhő körül a rézsút sütő Nap világos és sötét sávokat rajzol.

¹⁴ Pernter e legfontosabb művében összegyűjtötte az addig közzétett szakirodalmat és ezt kiegészítendő, ő maga írt tudományos dolgozatokat a hiányzó témákban. Befejezetlen művét halála után Felix Exner publikálta. Pernter, J.M. és Felix M. Exner: *Meteorologische Optik*. Bécs és Lipcse, Wilhelm Braumüller, 1922.

áthaladó napsugarak úgy törnek meg, hogy bizonyos irányba több fényt engednek át, mint másfelé. Ezek a felhőn található világos, színes vagy fehér területek képezik a *halo* jelenséget.

A *cirrus*okról, jégtű felhőkről tudnunk kell, hogy nélkülük a mérsékelt övi szélességi körökről nem lenne látható *halo* jelenség. A *cirrus*ok a közeledő időváltozás előhírnökei. Megjelenésük szoros kapcsolatban van az észlelőtől távol levő térségek időjárásával, a csapadékos és hideg idővel. Tartós esőzések felhőtömegeinek legszélső része vékony fátyolfelhőben végződik. Ez a felhőtípus sokszor 500-600 kilométerrel is megelőzi az esőfelhőket, így észlelésük az időváltozás egyik korai előjeleként szolgálhat. A *cirrus* felhő önmagában nem elégséges a *halo* jelenség kialakulására. Ha a felhőben rendezetlen, kavargó áramlásokban sodródna a jégkristályok, vagy a kelleténél vastagabb a felhő, a jelenség nem jön létre. Az összetett jelenséget alkotó elemek némelyike néha magában is előfordulhat. Hogy éppen mit észlelhetünk, főként azon múlik, hogy a jelenséget létrehozó felhőkomplexumban melyik kristály-módosulat milyen eloszlásban található. Az Antarktiszon a fénytünemények a nyári időszak (november-március) idején derült időben is előfordulnak. Ha az erős szél felkavarja a hókristályokat, a Nap körül a *halo* jelenség alkotóelemei tűnnek fel. Sarkvidéki övezetben nem ritka a teljes *halo* komplexum látványa sem.

Halo phenomena, Sepsiszentgyörgy, Románia, 2005. november 8. 9: 20.

ÉSZLELÉS

Amikor foglalkozni kezdtem a *halo* jelenségekkel, a meteorológusok körében még az volt az általános vélemény, hogy ezek ritkán fordulnak elő. Mára bebizonyosodott, hogy ezek az égi jelenségek igen gyakoriak s pusztán csak azért maradnak észrevétlenek, mert egyfelől meglehetősen halványak, többségük nem erős intenzitású, másfelől az észlelők nem szívesen néznek a Nap irányába. Egyszerű észlelési technika, ha magunk elé kitartott tenyerünkkel fedjük el a Napot, vagy úgy helyezkedünk el egy épület, fa, villanyoszlop vagy egyéb alkalmatosság mögött, hogy az kitakarja a Napot. Bármely megfigyelési módszert választjuk a fényforrás irányába biztonságos lehetőségünk adódik a *halo* jelenség szemlélésére. Különös élményben lehet részünk, ha a jelenséget mozgó járműről követhetjük figyelemmel. A mozgó téri észlelésnek köszönhetően a jelenséget „körbejárhatjuk”, tehát nem csak a jégkristályok rendeződnek a felhőben, hanem az észlelő is igazodhat a felhőhöz. Így nagyobb lehetőségünk van megtalálni azt a kitüntetett nézőpontot, ahonnan a legintenzívebben látható. A *halo* jelenség észlelésére a legjobb feltételek a hidegfrontok előtt járó felhőzeteknél teljesülnek. A jelenség a Kárpát-medence térségében inkább tavasszal és ősszel fordul elő.

A JELENSÉG KIALAKULÁSA

Ha gyors átrendeződések, mozgások vannak a képződési helyükön, nem alakul ki tartós optikai jelenség. Ellenben, ha viszonylagos nyugalom uralkodik a jégkristályok szintjén, akkor a különféle módosulatok különféle eloszlása, egyensúlyi helyzete alakítja ki a megfigyelhető jelenséget.

A lapos, hatszögletű jégkristály-módosulatok akkor vannak egyensúlyi helyzetben, ha megközelítőleg párhuzamosan lebegnek a földfelszínnel. A lapra merőleges tengely körüli elforgás tekintetében bárhogy állhatnak a kristályok. A jégkristályok forgástengelyük mentén lebegés közben különböző helyzeteket vehetnek föl. Ennek köszönhetjük a fénytünemények formai gazdagságát és sokféleségét.

Fénytörés és fényvisszaverődés az eső és a köd vízcseppjein kívül felhők jégkristályain is bekövetkezhet. Színei ellentétes sorrendűek lesznek a szivárvány színeivel, tehát az ív belső oldalán található a vörös, kívül az ibolya. Úgy a *halo phenomena*, mint a szivárvány esetében a bíbor mindig a fényforráshoz közeli oldalon található. Hasonlóan a szivárványhoz, a fénysugarak a *halo* jelenség esetében is megtörnek, de nem a vízcseppeken, hanem változatos alakú jégkristályokon. Ilyen jégkristályokkal főleg magas szintű felhőzetben találkozhatunk. 7-12 km magasságban pehelyfelhők (*cirrus*) és fátyolfelhők (*cirrostratus*) alakulnak ki, ezekben

a víz többnyire szilárd halmazállapotú. Ilyen felhők néha magányosan, de többnyire hideg – vagy meleg frontok érkezése előtt fordulnak elő.

A felhők hőmérsékletétől függően belsejükben különböző alakú jégkristályok képződnek. Mínusz 5°C-on hatszög alapú lemezek vagy hasábok, mínusz 5°C és mínusz 20°C között hexagonális csillagok, mínusz 20°C alatt pedig szabályos prizma alakú jégkristályok alakulnak ki. Ezek a kristályok más-más fénytörési tulajdonságokat mutatnak, így különböző jelenségeket idézhetnek elő.

Másik fontos feltétel, hogy a kristályok tartósan rendezettek legyenek. Ha elegendő számú kristály megfelelő szögben áll a szemlélőhöz képest, akkor látványos jelenség tűnik fel az égen. A *halo* jelenségeket tehát a fénytörő kristály alakja és elhelyezkedése szerint csoportosíthatjuk, de célszerűbb gyakoriságuk szerint bemutatni őket.

A leggyakoribb jelenség a Nappal 22°-os szöget bezáró kör. Nevét a fényforrás és a szemlélő, illetve a szemlélő és az ív közötti egyenesek által zárt 22°-os szög adja. Ritkább a 46°-os külső ív. Az ív esetében hatszög alapú, hasáb formájú jégkristályok millióin törik meg a fény. Kialakulhat a Nap és a Hold körül is, előbbi esetében gyakran megfigyelhető, hogy a kör belső fele vöröses, külső fele pedig kékes árnyalatú. Élénk színű, teljes kör ritkán figyelhető meg, a kör egy része gyakrabban jelenik meg.

22°-os *halo*, Gyimes, Románia, 2007. augusztus 11. 12:57.

Melléknapi vagy Vaknapi (ismertebb angol elnevezése sundog 'napkutya', régi magyar neve: cimbor) a Nap jobb vagy bal oldalán alakul ki, a gyűrűhöz hasonlóan 22° távolságra. Többnyire akkor jelennek meg, ha a Nap már alacsonyan jár. A jégkristályok minőségétől és elrendezésétől függően lehetnek egyszínű fehérek, vagy a teljes spektrumot felvonultatóak. Melléknapi akkor látható, ha a *cirrus* felhőt alkotó jégkristályok közül az azonos geometriájúak azonos irányba rendeződnek a felhőben. Ilyenkor a legnagyobb számban előforduló jégűk a megtört fénynyalábokat a *halo* ív két kitüntetett pontjára összpontosítják. Leggyakrabban csak valamelyik oldalon, $22,5^\circ$ -ra a nyugvó Naptól vehető észre, sokszor csak egészen enyhe kifényesedésként. Különleges látvány, amikor a Nap mindkét oldalán egyszerre láthatunk melléknapot. Ha megfelelően alacsony a földfelszín közelében a levegő hőmérséklete, akkor a vízpára fagyott állapotban kicsapódhat. Ekkor a jelenség nem a felhőkön, hanem jóval alacsonyabban, a földfelszín közelében alakul ki. Magyarországon ez igen ritka, északabbra fekvő területeken vagy hegyvidéken gyakrabban fordul elő. Mellékhold is lehetséges a Hold *halo* részeként. A Hold gyengébb fénye miatt azonban ritkábban látható a jelenség, viszont telihold esetén egészen bizarr látványosság lehet a zöldes, sárgás, kékes színekben játszó Hold *halo*. (Nem összetévesztendő a Hold-udvarral, ez utóbbi közvetlenül övezi a Holdat.)

Melléknapi a Nap jobb oldalán, Bikfalva, Románia, 2007. szeptember 7. 19:15.

Körülíró ív, amint beleolvad a 22°-os körbe, Budapest, Magyarország, 2007. március 25. 11:09.

A gyakoribb jelenség a körülíró ív. Azon jelenségek csoportjába tartozik, amelyek megjelenési formája a Nap magasságának függvénye. Ha a Nap magasan tartózkodik, akkor a körülíró ív beleolvad a 22°-os körbe. Alacsonyabb magasságnál leginkább egy almára hasonlít, amely magában foglalja a már említett 22°-os kört. Ha a Nap 35° magasságra ereszkedik, az ív „kettészakad”, alul és felül az érintő ívek alakulnak ki. Bár a jelenség viszonylag gyakran megjelenik, a teljes ív csak ritkán látható.

A gyakoribb *halo* jelenségek közül a legszínesebb a *zenit*¹⁵ körüli ív. Ez egy fordított szivárványra emlékeztető félkör, melynek középpontja a *zenit*. A jelenség 48°-ra található a Nap felett, kialakulásának feltétele a Nap 32° alatti magassága. Felette a jelenség eltűnik. A melléknappal rokon jelenség – mindkettőt hatszög alapú, lapos jégkristályok idézik elő. Így ha megpillantunk egy melléknapot, érdemes felpillantani a *zenitre* is. A *zenit* ív testvére a horizontális ív, amely csak akkor jelenik meg, ha a Nap magasan tartózkodik az égen. Ekkor egy élénk, színes ív figyelhető meg alacsony magasságban a horizonttal párhuzamosan. A *zenit* ív gyakoribb, a horizontális ív viszont sokkal ritkábban előforduló tünemény.

¹⁵ Egy földfelszíni pontba emelt függőlegesnek az éggömbbel való azon dőféspontja, amely a horizont felett van.

Zenit ív, Vargyas, Románia, 2006. augusztus 3. 14:29.

Közvetlenül napkelte előtt vagy napnyugta után érdemes figyelni a napszlopot, mely a Nap fölé emelkedő 5-10° magas, fél fok széles fényoszlopként jelenik meg. Különlegessége, hogy nem törési, hanem visszaverődési jelenség, viszont hasonló időjárási feltételek szükségesek a kialakulásához, mint a *halo* jelenségeknél, ezért ebbe a csoportba soroljuk. Ilyen fényoszlop nem csupán a Nap felett alakulhat ki. Előfordul holdoszlop is, sőt nagyon hideg téli éjszakákon, -20°C alatti hőmérsékleten az utcai lámpák felett is megfigyelhető a jelenség.

Néhány *halo* jelenség igen ritkán fordul elő, megpillantásukhoz szerencse és kitartás szükséges. A *parhélikus ív*, vagy más néven melléknap-ív egy vékony, fehér fényáv, amely a horizonttal párhuzamosan fut körbe az égen, és a két melléknapot köti össze. Ha a *parhélikus* ívet megtaláltuk, érdemes megkeresni rajta a 120°-os melléknapokat, valamint a Nappal 180°-ot bezáró ellennapot. Mindkét jelenség fényes, fehér foltként jelenik meg, az előbbi harmadolja a *parhélikus* kört, az ellennap pedig pontosan a Nappal ellentétes oldalon jelenik meg. Az érintő ívekről már esett szó, ezeket a 22°-os kör tetején, illetve alján érdemes keresni. A Parry-féle ív a felső érintő ív két szárát köti össze. Vékony színes ív, mely igen ritkán jelenik meg. Hasonlóan az érintő ívekhez, megjelenési formája nagyban függ a Nap magasságától.

Naposzlop, Bikfalva, Románia, 2010. január 22. 16:50.

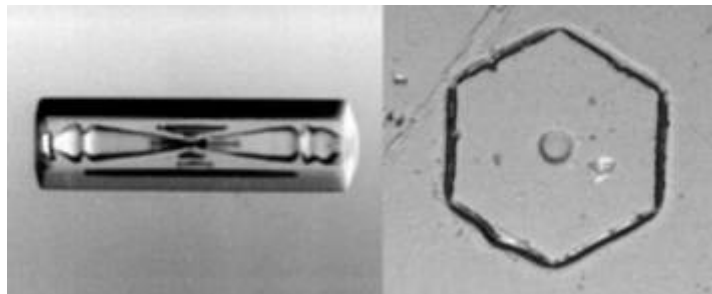
Ha a Nap 30° körüli magasságban tartózkodik, a Parry-ív a felső érintő ív tetején helyezkedik el. Alacsonyabb magasság esetén a fordított Parry-ív jelenik meg az érintő ív felett azzal szinte teljesen egyező formában

Néhány jelenség megfigyelhető a horizont alatt is. Ehhez természetesen az szükséges, hogy egy magas pontról, például hegycsúcsról vagy repülőgépből tekintsünk alá. Ekkor a Nap alatt megfigyelhetjük az alnapot, a hozzá tartozó naposzloppal és melléknappal. Természetesen a leglátványosabb az, amikor a különböző *halo* jelenségek egyszerre mutatkoznak.

Érdeklődésemnek összetettségéből fakadóan a tudományos megfigyelés csak egy a jelenség feltérképezésének több útja közül. További kihívást jelent számomra a természeti jelenség megfigyelésének konkrétumait a valóság síkjára helyezni, megvizsgálni és képet alkotni róla, hogyan hat a jelenség a lét egyéb területeire.

III. SZIMULÁCIÓ

A rendkívül összetett *halo* jelenségek váratlan vagy várt kialakulásukkal különleges élményekkel szembesítik a megfigyelőt. Mivel csak az észlelőn keresztül beszélhetünk a jelenségről, a megfigyelést nem nevezhetjük objektívnek. A jelenség természettudományos magyarázatának megismerése után, a valódi megértéshez, azaz annak megtapasztalásához, mi zajlik a *cirrus*okban lévő jégkristályokon, elengedhetetlen volt a jégkristályok tulajdonságait hordozó hasonmások elkészítése. Ismerve a légköroptikai jelenségek összetettségét, tisztában voltam azzal, hogy a szimulációra való törekvésem nem eredményezheti a jelenség teljes körű feltárását. Amit kísérletem elősegített, az a fény hatására prizmaként viselkedő jégkristályokon bekövetkező sugártörés megértése a hexagonális oszlop és lap kristályok esetében.

Hexagonális oszlop és lap jégkristály mikroszkopikus képe.

Szimulációs kísérleteim kizárólag a jelenség részecsketermészetére vonatkoztak. Főként az érdekelt, milyen változáson esik át a jégkristályokba belépő és azokon keresztül távozó fénysugár. Számos kérdés megválaszolásához nyújtott segítséget annak a virtuális szimulációs programnak a használata, amely Les Cowley és Michael Schroeder együttműködésének eredménye.¹⁶

A program kevésbé alkalmas a személyes tapasztalat érzékeltetésére. Épp ez az, amit az általam tervezett és készített prizmák¹⁷ révén megszerezhet az érdeklődő. Hogy a fénytörés tartósan megfigyelhető legyen, a szimulációhoz jégkristályokat helyettesítő prizmákat modelleztem. A különböző beállítások során a modellek lapjaira érkező fénysugarak belépéskor, majd kilépéskor, többszörös törés után továbbhaladva rajzolják meg a jelenséget, ezáltal lesz vizsgálható a sugártörés a hatszögletű oszlop és lap jégkristályok esetében. Az optikai üvegből készült prizmák hasonlóan működnek, mint a jégkristályok, ellenben az eltérő törésmutató és

¹⁶ A *HaloSim3* egy olyan szimulációs program, mely által precízen követhető a jelenség kialakulása. Úgy szimulálja a jelenséget, hogy pontosan követ akár több milliónyi fénysugarat, amint azok jégkristályok matematikai modelljein hatolnak át. A program letölthető a következő helyről: <http://www.atoptics.co.uk/halo/download.htm>

¹⁷ A prizmák létrehozásáról Hegedűs Tibor csillagászzal valamint Katona Ferenc optikai mérnökkel konzultáltam. Az oszlop és lap prizmákat Almási Csaba optikussal készítettem el 10-10 példányban.

színszórás következtében a prizmák legfeljebb hasonló fényrajzot hozhatnak létre a sugártörés során, mint a jégkristályok. Mindazonáltal alkalmasnak bizonyultak a fénytörés természetének vizsgálatára. A jégkristályok a *cirrus* felhőkben nem azonos méretűek és formájúak. A hasonló méretű és formájú jégkristályok nagyarányú szórása eredményezi a jelenséget. Mivel a jégkristályok rendkívül kisméretűek, a megközelítőleg 0,2 mm a kivitelezés során nem volt tartható, nagyítást kellett alkalmaznom. A méretválasztásnál a szimulációba beépülhetett a személyesség és az elkészült prizmák méretei hozzám, a családom változó létszámához lettek arányosak. Tehát az 1, 2, 4, 5 és 7-es számokkal igazodtam a formához:

Lap prizma: oldalélek 2,1 cm, átmérő 4,2 cm, magasság 7 mm

Oszlop prizma: oldalélek 7 mm, átmérő 1,4 cm, magasság 5 cm

Az immár szubjektívnek nevezhető szimulációs törekvéseim során az eredményeket a valóság síkjára helyeztem. Képet alkottam arról, hogyan hat a jelenség a lét egyéb területeire. A *halo* jelenségek részecsketermészetéből táplálkozó műveim reményeim szerint egy eddig nem ismert területet nyitnak meg a jelenség szerkezetére építkező képalkotásban.

HALO PHENOMENA ÉS SZIVÁRVÁNY

Melléknep/Szivárvány, 2009

Mindkét jelenségnél a fehér fény bomlik alkotó színeire. A *halo* jelenségek színeinek sorrendje viszont ellentétes a szivárványéval, ezért található az ív belső oldalán a bíbor és kívül az ibolya. A *halo* jelenségek a Nap irányában – a fényforrás és a megfigyelő között – a szivárvány pedig azzal ellentétes irányban figyelhető meg; utóbbi esetben a megfigyelő a fényforrás és a jelenség között van. A *cirrus* felhők

gyakran esőt jeleznek. Míg a *halo* jelenségek eső előtt észlelhetőek, addig a szivárvány az esőt követő jelenség.

SZÖVETSÉG

Szövetség - Polcz Alaine-nek, karton, prizma, szövet, 2007. június 02.

A Bibliában a szivárvány Isten Noéval kötött szövetségének jele. A Szentírás Károli Gáspár magyar nyelvű fordításában a szivárvány szó kizárólag a fejezetcímben szerepel, a továbbiakban Isten felhőn elhelyezett ívéről olvashatunk.¹⁸ Tehát a felhőn megjelenő ívet *halo* jelenséggént is értelmezhetjük, melynek üzenete lehet, hogy bár esni fog az eső, nem vész el özönvíz által a föld.

¹⁸ Az angol *rainbow* és német *Regenbogen* szavak szó szerinti jelentése 'esőív'. A francia *arc-en-ciel* 'égi ív'. A *Vulgatában* az ív a felhőben *arcus in nubibus*. A Magyar Nyelv Történeti- Etimológiai Szótára szerint a szivárvány szó a középkori bibliafordítók újító kísérletezésének tünete lehet. A szivárvány jelentése vízcseppek fénytörése révén látható ív alakú tünemény vagy szökőkút szerű forrás. Az ősi néphitben a szivárvány, illetőleg a szivárványon át egy mitológiai lény, égi kecske vagy ökör vizet szív fel, ezért kaphatta a képszerű szivárvány nevet.

A Magyar Nyelv Történeti- Etimológiai Szótára. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1984. 770.

HALO PHENOMENA MINT PECSÉT A SZÖVETSÉGEN

Ha az oszlop és lap kristályok összekapcsolódnak, a létrejövő forma bélyegzőhöz hasonló. A kristály módosulat mintájára készítettem el a Prizmabélyegzőt, melyet a fény hoz működésbe. Ezáltal a fény rejtett tulajdonságát tárja a szemlélő elé.

Prizmabélyegző, üveg, papír, 2007

Azokat a fehér fényben található színeket mutatja, amelyek önállóan nem lennének láthatóak. A fény éppúgy átértelmeződik, mint a lebegő jégkristályok esetében. Hiszen a szövetség megkötésével a víz többé nem a pusztító özönvizet jelenti. Átala válik láthatóvá a terv, a kegyelem, miszerint nem lesz többé özönvíz.

A MÁSKÉNT LÁTÁSRÓL

A látók bizonyos tekintetben vakok. Jóllehet a látás mechanizmusa során képet alkotnak a dolgokról, nem mindig „látják” a kép mögöttes tartalmát. A vakok vagy másként látók a gondolatot „látják”, a szivárványt nem. Ezért választottam a Braille-írást a színbontás első bibliai említésének megjelenítésére. Mivel üveg alatt van, a vakok nem olvashatják, a látók ezzel szemben általában nem tudják olvasni a vakok írását.

Szövetség, fény, üveg, fa, papír, 2007

St. Auby Tamás a szivárványról folytatott eszmecsere során egyik levelében írta: «Merthogy szivárvány „nincs”, azt „csak” látja az ember. *Halo phenomena* „sincs”. Ezért kiváló pecsét azon a szerződésen, amit a Mítosz szerint Isten kötött Noéval.¹⁹

¹⁹„Szövetség és szivárvány: És szóla az Isten Noénak és vele az ő fiainak, mondván: Én pedig ímé szövetséget szerzek ti veletek és a ti magvatokkal ti utánnatok. És minden élő állattal, mely veletek van: madárral, barommal, minden mezei vaddal, mely veletek van; mindattól kezdve ami a bárkából kijött, a földnek minden vadjáig. Szövetséget kötök ti veletek, hogy soha ezután el nem vész özönvíz miatt minden test; és soha sem lesz többé özönvíz a földnek elvesztésére. És monda az Isten: Ez a jele a szövetségnek, melyet én örök időkre szerzek közöttem és ti közöttetek, és minden élő állat között, mely ti veletek van: Az én ívemet helyeztetem a felhőbe, s ez lesz jele a szövetségnek közöttem és a föld között. És léssen, hogy mikor felhővel borítom be a földet, meglátszik az ív a felhőben. És megemlékezem az én szövetségemről, mely van én közöttem és ti közöttetek, és minden testből való élő állat között; és nem lesz többé a vízözönné minden testnek elvesztésére. Azért legyen tehát az ív a felhőben, hogy lássam azt és megemlékezzem az örökkévaló szövetségről Isten között és minden testből való élő állat között, mely a földön van. És monda Isten Noénak: Ez ama szövetségnek jele, melyet szerzettem én közöttem és minden test között, mely a földön van.” / I Móz 9, 8-17/

„Nincs” szerződés, az „csak” Mítosz.» Ha felnézünk az égre, hátunk mögött a Nap, előttünk vízcseppeken törő fénye rajzol ívet s megjelenik a szivárvány. Hol? Ott, s mutatunk a fénytörés irányába. Ha a szivárvány valóban ott és az lenne, ahová mutatunk, és amit látunk, akkor a „másik oldaláról”, ha valaki felénk, a Nappal szembe keresné, láthatná. A valóságban azonban legfeljebb esőt és Napot láthat, a szivárványból mit sem érzékelhet. A szivárványnak az észlelés irányába nincs „másik oldala”, legfeljebb a képzeletünkben. Bár az észlelt élmény sugallhatja, képtelenség átszaladni alatta. Hol van akkor a szivárvány? Az esők vízcseppjein vagy az észlelőben? eltűnik, amint megváltozik kialakulásának bármely feltétele: a fény erőssége vagy a vízcseppekre eső szöge, elpárolog vagy aláhull a közeg, amin a fény törhet, megszűnik észlelni a jelenséget annak észlelője. Mert a jelenségnek ugyanolyan mértékben feltétele az észlelő, mint a víz meg a fény. Az esőcsepp és a fénytörés együtt még nem szivárvány. Észlelésünk által, bennünk lesz azzá, mi érzékeljük a fénytörés rajzát. A mellettem álló nem láthatja azt a szivárványt, amit én látok, mivel az esőcseppben törő fényből ő már egy másik „születet” érzékel.

TÜRELEMÜVEGEK, VAGY MENYASSZONY ÉS VŐLEGÉNYDOBOZOK

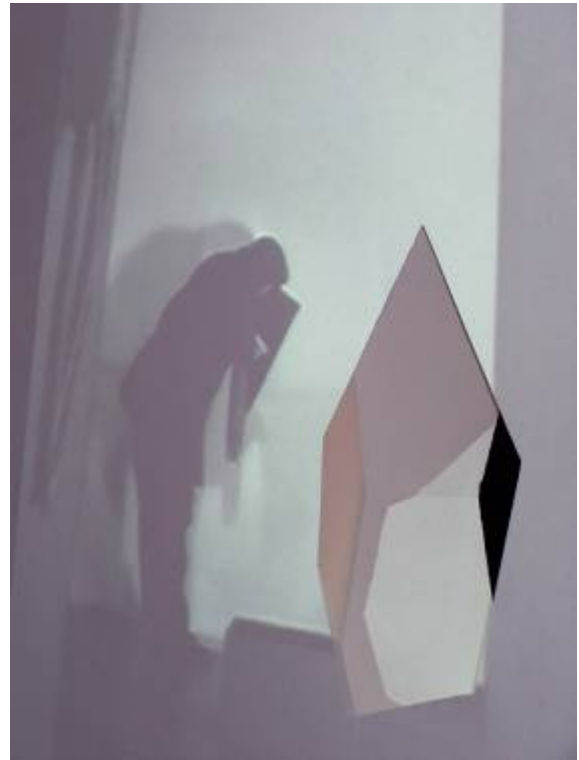

Türelművegek, vagy menyasszony és vőlegénydobozok, üveg, olaj, ólom, 2007

A külvilágtól hermetikusan elzárt üvegdobozok hiány-művek. Egyikben egy hatszögletű oszlop prizma (vőlegény) és egy lap ólom, a másik dobozban pedig egy lap prizma (menyasszony) és ólomoszlop található. Mindkét dobozban a hiányzó prizmát ólommasa jelzi. Az ólom a hiány súlya. Szerződő fél hiányában nincs szövetség.

A *Pre-Visio* kiállítás kísérlet a hiánytér belakására. Olyan téralakítás eredménye, melyben a vetítés, tükröződés, valamint a tárgyak hexagonális szerkezete olvasatomban jégkristályok analógiái. A szappantárgy létrehozásakor - a

türelművegekben már alkalmazott hatszögletű lap és oszlop kristály után - a piramidális alakú kristály megjelenítésére törekedtem. Oly módon, hogy ott legyen, de mégsem. A kristály ugyan látható volt az egyik térben, mint a szappantárgy negatívja. Az öntőforma viszont mindössze előzménye az öntvénynek, tehát nem a végső forma. A kristálynak az öntvényben már csak a formai idézetét és illatát érzékelhettük.

Pre-Visio - kísérlet a hiánytér belakására. Labor, Budapest, 2007. december 7 - 2008. január 11.

Öntőforma és öntvény – festett faforgácslemez, *Baba* szappan

IV. JELENSÉG ÉS KÉPALKOTÁS

A légköroptikai jelenségeket rögzítő felvételeim nem beszélnek önmagukért. Ha sztereotip módon, kontextus hiányában beillesztjük őket abba a kategóriába, ahová anélkül lehet, akkor a természetfotózásnál találjuk magunkat. Képrögzítő tevékenységem önreflexív, melynek során a gyász, majd az identitás kérdéseire a lebegő jégkristályok fényrajzának vizsgálatában keresek választ. Roland Barthes írja *Világoskamra* című könyvében: „Fenomenológiai szempontból a fotográfiában a hitelesítő erő felülmúlja az ábrázoló erőt”.²⁰ A jelenség fényképezésébe, gyűjtésébe azért kezdtem, hogy a káprázat-élményt megkísérleljem magam és mások számára feltárni, megértését segíteni. Hans Belting szerint „a fényképészet bizonyító ereje abból fakad, hogy benne egy adott test a modern technika segítségével úgyszólván önmagát reprodukálja, emberkéz közreműködése nélkül”.²¹ A fényképezés ténymegállapító jellegéhez társultak az észlelés során keletkező szubjektív élmények.²²

²⁰ Roland Barthes: *Világoskamra. Jegyzetek a fotográfiáról*. Fordította: Ferch Magda. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1985. 100.

²¹ Hans Belting: *A hiteles kép*. Fordította: Hidas Zoltán. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó, 2009. 65.

²² 2006. október 30. hétfő. Oswieczim-Brzezinka ismertebb nevén Auschwitz-Birkenau. Az egykor volt megsemmisítő tábor. Gyönyörű napsütés, őszi surlófény, ma minden nagyon békés. A tér olyan, amilyen emberek használják. Auschwitz-Birkenau ma az emlékezés tere. A lépték döbbenetes, elvész benne az ember. Barakkok, szöges drót ameddig a szem ellát. Nehéz beleképzelni az életet, a halált. Napnyugtakor készítek egy felvételt. Csak este, amikor már visszanézem a képeket, észlelem, enyhe *halóiv* van a Nap körül... Háromszoros fénytörés volt észlelhető napnyugtakor Auschwitz-Birkenauban: a prizmaként viselkedő légkörben – horizonton a bíbor, magasban az ibolya, 22°-os köríven a Nap körül a fátyolfelhők apró hatszögletű jégkristályain és közvetlenül a Nap körül hexagonális csillanás a képrögzítő eszköz optikáján.

2003-ban, Aachenben jártamkor, a „Delfti mester” szépségneven emlegetett festő triptichonján figyelmes lettem egy jelenségre. Tekintetem azért akadt meg rajta, mert az ábrázolás szerkezetében, valamint a 3-4 éves gyermekek által világszerte, kultúrától függetlenül rajzolt kezdeti ábra szerkezetében (körben elhelyezett két, egymást derékszögben, középen metsző egyenes) azonosságot véltem felismerni. Közben megtudtam, hogy az aacheni triptichonon ábrázoltak nem a fantázia szüleményei, egy észlelhető légköroptikai jelenségről, a *halo fenomenáról* van szó. Az oltárkép figyelemre méltó példa a *halo* jelenség dokumentálására a vallásos művészetben.

Delfti mester: Szent Anna - triptichon, 1514

Halo jelenségek. A Delfti mester Szent Anna - triptichonjának részlete, 1514

Valóságghú ábrázolása az oldalszárnyakat természettudományos szempontból is érdekessé teszi. A triptichon bal szárnyán Keresztelő Szent Jánost láthatjuk a karján levő báránnyra mutatva, fölötte felhőn a víz és a fény rajzol égi keresztet. A Hold mindkét oldalán mellékholdakat látunk, melyek mellékhold-ívekben végződnek. A mellékholdak fogják közre a 22°-os körívet. A függőleges és vízszintes fénytüköröződés, vagyis a holdoszlop és a horizontális ív keresztet képez, a 22°-os kör fölött pedig a *zenit* ív látható. A jobb szárnyon Nap *halo* látható, mely a jelenség legalább öt egy időben megfigyelhető eleméből, a két melléknaphól, a 22°-os körívből, a körülíró és a *zenit* ív együtteséből áll. A középső táblán a fény ábrázolása a tradicionális ikonográfia szimbolikus elemeivel párosul. Ezeknek a természeti jelenségekkel analóg olvasatát a szárnyképek természettudományos hitelességű ábrázolásai sugallják. A jelenség így szakrális interpretációt nyer: szerkezete a Szentháromság személyeinek hagyományos megjelenítésével kerül párhuzamba. Az Atya a *zenit* ív helyén látható, a 22°-os körben a Szentlélek galamb formájában, alatta pedig a kised Jézus.

Egy évvel később, 2004-ben Jovánovics Györgytől megkaptam Bodonyi József írását az aranyalap keletkezéséről és értelmezéséről a késő antik művészetben.²³ Bodonyi József szerint az aranyalap keletkezésének vizsgálata azt mutatta, hogy az aranyalap ama fény teli közeg szimbóluma, amely az antikvitásban magával a térrel esik egybe. Az aranyalap a mennyei fény ábrázolása, az isteni, finom fényé, melynek fogalma Proklos szerint a térrel azonos. Tehát azzal a térrel is azonosnak kell lennie, amelyben a légköroptikai jelenségeket rajzoló fény forrása keresendő. A felhők légies világából sokan „rejtjeles” üzeneteket véltek, vélnek kiolvasni. Számomra az egyik legmarkánsabb példa Hildegard von Bingen látomásait bemutató *Liber divinorum operum*ból (Isten műveinek könyve) a második látomás ábrázolása és leírása. A meteorológus Mark Vornhusen így értelmezte ezt a látomást:

Ragyogó tűzkarika: a 22°-os *halo* fehér külső pereme

Fekete tűzkarika: a 22°-os *halo* vörös belső pereme

Tiszta éter kör: a 22°-os *halo* által körülhatárolt terület külső része

Nedves levegőből álló kör: a 22°-os *halo* belső területe

Erős, fehér levegőből álló kör: a Nap körüli fényes felszín

Vékony levegőréteg: fátyolfelhők

A kör alatt látható lábak megfeleltethetőek az alsó tangenciális ívnek.

Az emberalakot az alsó és felső naposzlop, valamint a melléknaph ív alkotja.

A *halo* jelenség alkotóelemei a Nappal a középpontban egy fénykeresztet alkotnak.²⁴

Vornhusen fejtegetése mindössze a látható ábrázolás meteorológiai interpretációja.

²³ Bodonyi József: *Az aranyalap keletkezése és értelmezése a késő-antik művészetben*. Archeológiai Értesítő, 1932. 33, 5-37.

²⁴ Mark Vornhusen: *Hildegard von Bingen - Were her visions actually halos?*
http://www.meteoros.de/hilde/schau_2e.htm

Hildegard von Bingen: *Liber Divinorum Operum*, második látomás, 1165

Nem feledkezhetünk meg azonban arról a korántsem elhanyagolható tényezőről, hogy Hildegard látomásait összetett jelenségként kell értelmeznünk, mivel, mint élményéről beszámol „ugyanegy pillanatban egyszerre látok, hallok és tudok”.²⁵ Éber jelenléte találkozási felületét képezhette az egyidejűleg zajló események értelmezhetőségének.

²⁵ Hildegard von Bingen: *Égi harmóniák. Az Isteni erők játéka*. Fordította és a jegyzeteket írta Kulcsár F. Imre. Budapest, Paulus Hungarus Kairosz Kiadó, 2003. 128.

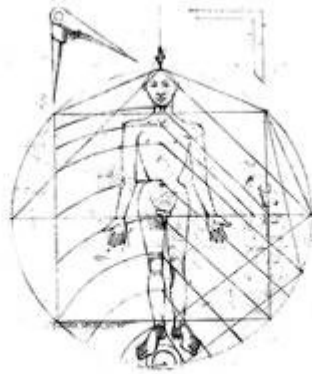
A Károli Bibliában is találhatunk visszfény analógiákat a látomások és hallomások leírásánál: „Mint a milyen a szivárvány, mely a felhőben szokott lenni esős időben, olyan vala a fényesség köröskörül. Ilyen vala az Úr dicsőségének formája, és látám, és orcámra esém, és hallám egy szólónak szavát.” /Ez 1,28/ „És a ki üle, tekintetére nézve hasonló vala a jáspis és sárdius kőhöz; és a királyiszék körül szivárvány vala, látszatra smaragdhoz hasonló.” /Jel 4,3/ „És láték egy másik, erős angyalt az égből leszállani, a ki felhőbe vala öltözve; és a fején szivárvány vala, és az orcája olyan vala, mint a nap, és a lábai mint a tűzoszlopok.” /Jel 10,1/ A felhőbe öltözött nap arca fölötti ívről, tűzoszlopokról olvashatunk, tehát *halo* jelenségről, nem szivárványról van szó.

Az ismeretlen világot a hit által megismert tudásból építhette fel. További adalék, hogy a jelenések lejegyzésében, az illusztrációk készítésekor segédkezett Hildegard szerzetes társnője Richardis, valamint a zárda lelki vezetője, Volmar szerzetes is, akik – látomás hiányában – csak annak beszámolójára, illetve meglévő ábrázolási sémákra hagyatkozhattak.

Az ember már a történelem előtti időkben ábrázolta magát körben. Az időszámításunk előtti 1. században élt római építész, Vitruvius is kört rajzol az ember köré. A Hildegard látomását bemutató ábra kiegészíti ezt az ábrázolási típust a *halo* jelenség bevonásával. Az ember a körben évszázadok során különböző gondolkodók érdeklődését is felkeltette:

VILLARD DE HONNENCOURT
XIII. SZÁZADI FRANCIA MESTERÉPÍTÉSZ

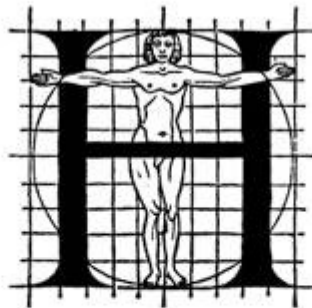
MARIANO DI JACOPO "IL TACCOLA", 1382 - 1453?
ITALIAI MŰVESZ ÉS MÉRNÖK

FRANCESCO DI GIORGIO, 1439 - 1502
ITALIAI FESTŐ, SZOBRA SZ, ÉPÍTÉSZ ÉS THEORETIKUS

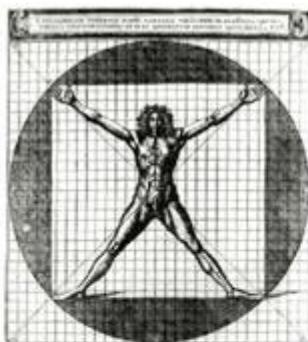
FRA GIOVANNI GIOCONDO, 1433? - 1515
ITALIAI ÉPÍTÉSZ, ARCHEOLÓGUS ÉS TUDÓS

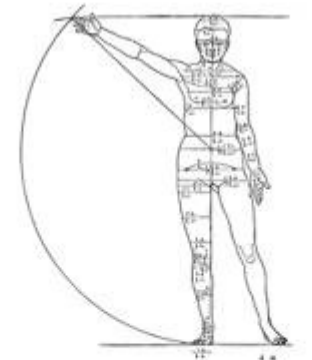
GEOFFROY TORY, 1480? - 1533
FRANCIA HUMANISTA, VESZÜK

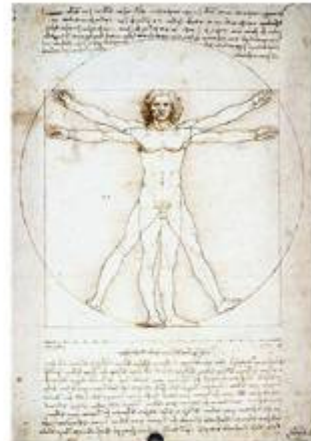
HEINRICH CORNELIUS AGRIPPA, 1486 - 1535
NÉMET OKKULTISTA ÍRÓ ÉS ALKIMISTA

CESARE CESARIANO, 15.-16. SZÁZAD
ÉPÍTÉSZ ÉS THEORETIKUS, MILÁNÓ

ALBRECHT DÜRER, 1471 - 1528

LEONARDO DA VINCI, 1452 - 1519

Krakkóban, a Wawel-székesegyház Szent Kereszt-kápolnájának nyugati falán egy kivételes kompozícióra találtam. Noha a befalazott ajtónyílás megbontja a fal síkját, mégis béléttel együtt lett a kép része. Meglátásom szerint az elfalazott bejárat felületén a Szűzanya és a kisdéd, mint Nap, a béléttel kapu, mint *halo* ív jelenik meg. Az angyalok szárnyukkal rajzolják a *halo* érintő ívét. A fekvő alaknak talán azért is kellett ilyen szokatlan arányban és pozícióban megjelennie a falképen, mert így tökéletesen beleillik az ívek rajzába, alakja adja az összekötő ívet.

Krakkó, a Wawel-székesegyház Szent Kereszt kápolnájának freskója

Láthatjuk tehát, az aacheni oltárképen a *halo* jelenségek hiteles, dokumentatív jellegű ábrázolása a középső képtáblán mélyebb, teológiai értelmet nyer. Vornhusen feltevései Hildegárd misztikus látomásainak száraz, mégis meglepő meteorológiai magyarázatát nyújtják. A krakkói kép és a *halók* párhuzama pedig már személyes meglátás, nem tudományos igényű magyarázat (mint Vornhusené), hanem a művészi tevékenység, a szubjektív valóságértelmezés eredménye, melynél az architektúra – festészet – szubjektum együttállása adja az egészet.

A *halo* szerkezetét követő ábrázolás Magyarországon is fellelhető, a ráckevei szerb ortodox templom gótikus hálóboltozatán, a korábbi falfestményt takaró 18. században készült mennyezeti freskón is láthatjuk. A bizánci hatású festményen a

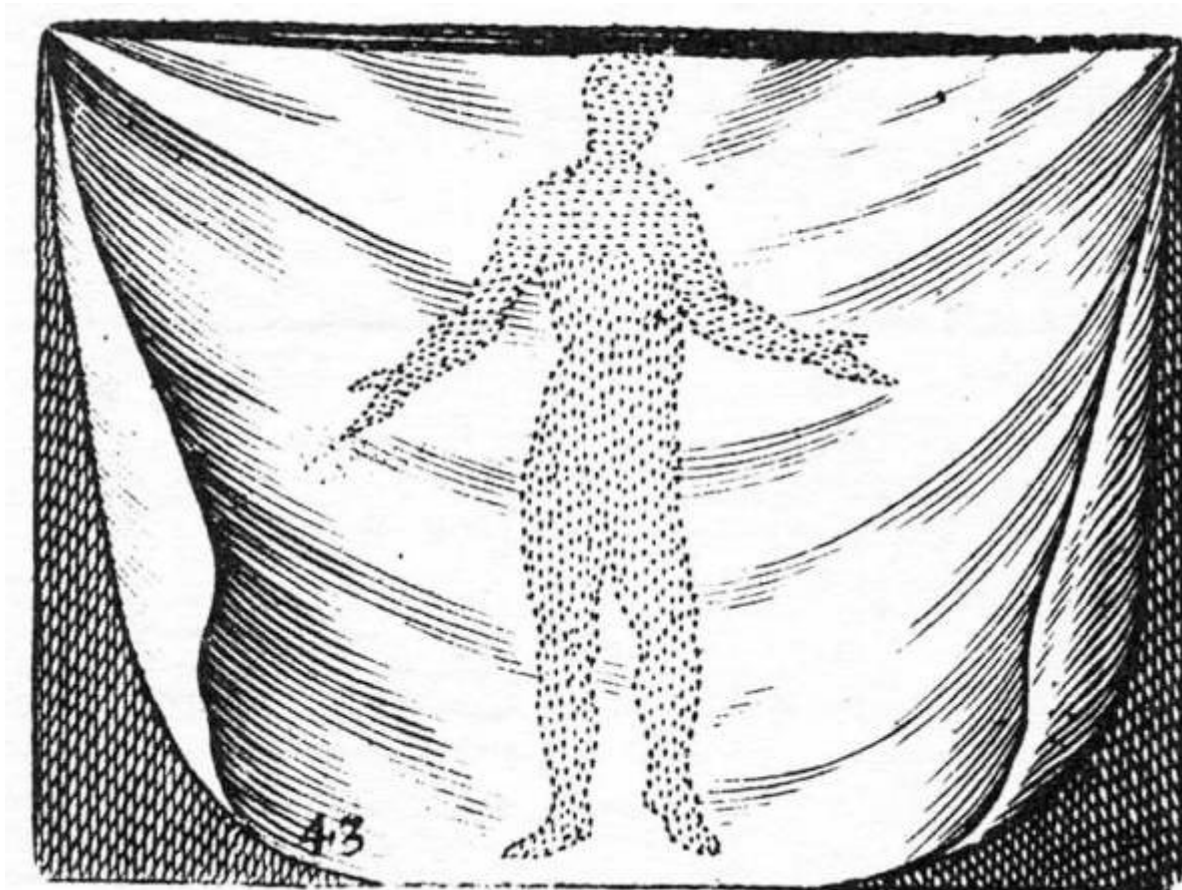
mester a fény forrásaként megjelenő Krisztus körüli ívet az alapszínekkel (vörös, sárga, kék) ábrázolja.

A ráckevei szerb ortodox templom mennyezeti freskója, 18. század

ANIMA HOMINIS – AZ EMBERI LÉLEK ÁBRÁZOLHATÓSÁGÁRÓL

Ábrázolható-e az emberi lélek, s ha igen, akkor hogyan? Hiszen az emberi lélek „lenyomatát”, kísérleteket a megjelenítésére több helyen láthatunk. Az egyik ilyen kísérlet Johannes Amos Comenius (1592- -1670) *Orbis Pictus*ának 43. képe, mely az *Anima Hominis* megjelölést viseli. A korabeli oktatás megújítója, Comenius *Orbis Pictus* vagy *Orbis Sensualium Pictus* (A látható világ képekben) című könyve először latin és német nyelven látott napvilágot Nürnbergben, 1658-ban.

Johannes Amos Comenius: *Anima Hominis, Orbis Pictus*, 43. kép, 1658.

A metszet készítőjének mindössze a pont és a vonal állt rendelkezésére a képalkotáshoz. Az *Orbis Pictus*ban a felhők vagy egyéb légköri jelenségek ábrázolásához Comenius a vonalat épp azokhoz a jelenségekhez használta, amelyek az általunk érzékelhető világban természetüknél fogva talán a legkevésbé kézzelfoghatóak, a leginkább illékonyak. A láthatatlan lélek megjelenítéséhez a metsző a legszerényebb és méreténél fogva a legkisebb rajzi elemet használta, a pontot. A ponton túl az észlelő számára megszűnik az optikai információ. A rajzoló nem a testet ábrázolja – bár tömegében jelzi azt – hanem azt, ami a testet összetartja, a testet pontok által körvonalazva jeleníti meg.

Az én olvasatomban ez a törekvés egyben utalás is lehet arra az együttállásra, arra az illanó állapotra, amit életnek nevezünk. Anaxagoras szerint nem beszélhetünk keletkezésről és pusztulásról, csupán a létező dolgok keveredéséről és szétválásáról. Az összes az mindig ugyanannyi.²⁶ Mivel azonban az egészet nem lehet átfogni, hiszen akkor az összes egy zárt rendszert feltételezne, felmerül a kérdés: tényleg ugyanannyi-e az összes, és ha igen, létrejöhet-e bármi, ami addig nem volt? Azaz létezhet-e teremtés, ha véges az összes?

²⁶ Németh - Ritoók - Sarkady - Szilágyi: *Görög Művelődéstörténet*. Budapest, Osiris kiadó, 2006. 407.

Az összes számomra a megismerhetetlen, folyamatosan táguló végtelen világunk. Ugyanannyi akkor is, ha folyamatosan tágul. Ugyanannyi, mert ugyanúgy annyi, ahogyan tágul. Figyelemreméltó az is, hogy a pont-alak egy drapériára vetülő árnyék, projekció. Szükség van tehát egy anyagi médiumra, egy áttetsző rétegre, mintha másképp nem lehetne megjeleníteni azt a láthatatlan, anyagtalan, mégis nyilvánvalóan létező valamit - a létezést magát.

Egy korábbi installációmban a következőképpen reflektáltam a lélek ábrázolásának lehetetlenségére: „Lélektükör”. Adott két egymással szembeállított tükör. Az egyik tükör a végtelen tükröződés - *mise en abyme* - virtuóz játékát megszüntető fehér lepellel van letakarva. A tükörletakarás a hiedelemvilágban az elmúlás, és a túlvilági élet képzetével van összefüggésben. A leplen található vetített kép egy spirál galaxis. A spirál a lélek jelképe. A lélek tükörkép. A tükör visszatartja a tükörkép gyanánt megjelenő lelket. Kilenc éve annak, hogy elkészítettem, s csak később találtam rá Comenius *Orbis Pictus*ára, fedeztem fel, hogy az ábrázolás módjában - ahogyan az *Anima Hominis* rajzolója és jómagam közelítünk a gondolat tárgyiasításához - vannak hasonlóságok. Lepel és test (égi).

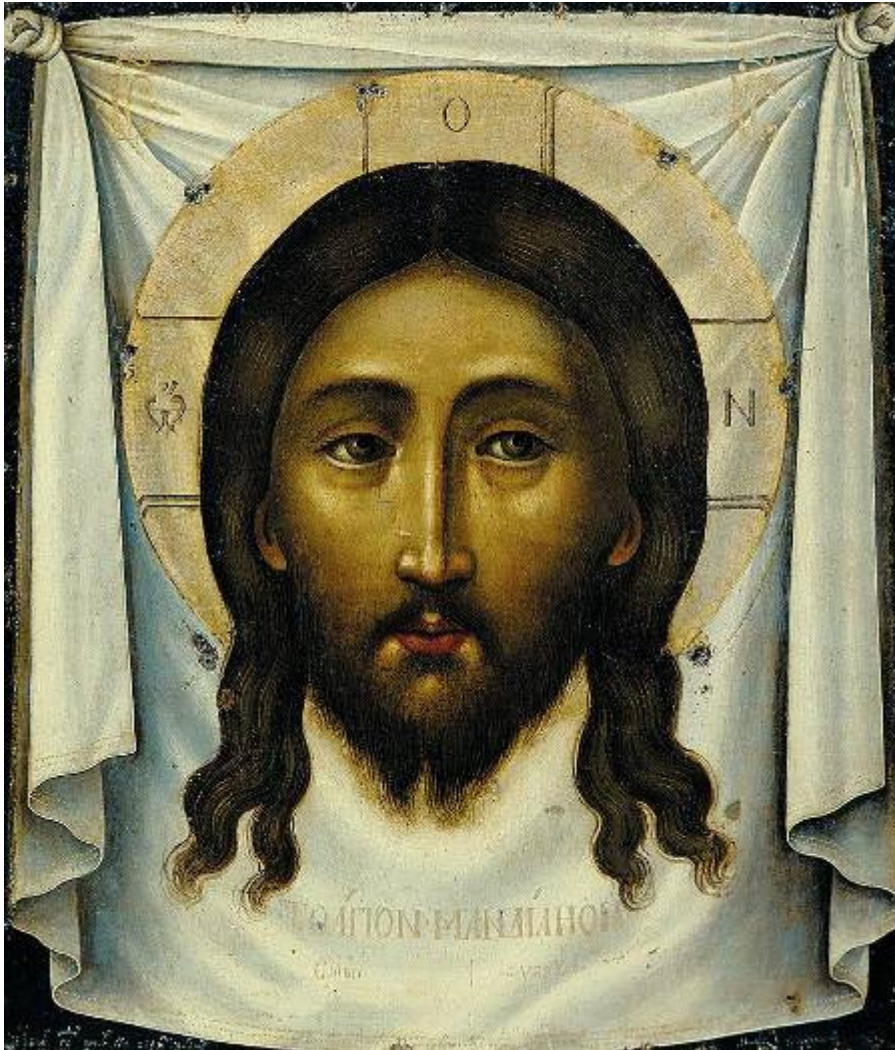

„Lélektükör” - installáció: tükör, lepel, vetítés, Néprajzi Múzeum, Időművek kiállítás, 2001.

AZ ANIMA HOMINIS METSZET ÉS A MEGVÁLTÓ „NEM EMBERI KÉZ ALKOTTA” IKONJÁNAK PÁRHUZAMA

A képzettársítás az ember szabadsága, mely bizonyos élethelyzetekben a valóság mélyebb összefüggéseinek felismeréséhez vezethet. Az elkövetkező analógiákat tudományosan nem bizonyíthatom, mivel nem kutattam annak lehetőségességét, hogy az általam bemutatott ábrázolások alkotói természeti megfigyelésekre alapozták-e műveik létrehozását. A hasonlóság ettől még fennáll - a tapasztalaton alapuló, ösztönös megérzés által, a személyes valóságban. Ekként láthatom párhuzamos

jelenségnek Szimon Usakov a Megváltó „nem emberi kéz alkotta”²⁷ ikonját (Moszkva, Tretyakov Képtár) s az *Anima Hominis* metszetet, melyek eltérő földrajzi térben és kultúrközegben, de azonos időben, 1658-ban keletkeztek.

ERROR: stackunderflow
OFFENDING COMMAND: ~

STACK: